

جمال و کمال

بدان که قرآن مانند است به بهشت جاودان؛ ^{مشبهه} ^{ادات} ^{مشبهه} ^{جاودانگی و زیبایی: وجه شبه} در بهشت از هزار گونه نعمت است و در قرآن از هزار گونه پند و حکمت است.

در این‌جا: ویژگی و مثل قرآن، مثل آب است روان؛ در آب، حیات تن‌ها بود و در قرآن حیات دل‌ها بود. ^M

ای دوست! درمان کار خود کن و ^{در این‌جا: خصلت} اگر معاملت می‌کنی، با حق کن. ^{قف.....}

۶۴- واژه «عهد» در کدام گزینه ایهام دارد؟

زان حوالی که تو می‌آیی، باران چون است؟
در سینه دارم یاد او یا بر زبانم می‌رود
حجاب ضعف چو از هم گسست، عزم قوی است
هواداران کویش را چو جان خویشان دارم

(۱) خشک‌سال است در این عهد وفا را، ای اشک
(۲) با این همه بیداد او وان عهد بی‌بنیاد او
(۳) ز عهد کودکی آماده‌ی بزرگی شو
(۴) مرا عهدی است با جانان که تا جان در بدن دارم

۶۵- مفهوم عبارت «ای شیخ، من از تو سرّ خدای تعالی طلب کردم، تو موش به من دادی؟ شیخ گفت: ما موشی در حقّه به تو

داریم، پنهان نتوانستی داشت، سرّ خدای را چگونه نگاه خواهی داشت!» با کدام بیت زیر قرابت ندارد؟
(۱) نیست هر آب و زمین قابل تخم شررش
(۲) لایق هر عاشقی نیست غم عشق او
(۳) در درون بحر او درها بسی است
(۴) عارف که از سرّ معرفت آگاه است
در دل سوختگان نشو و نما دارد عشق
شادی جان کسی کو به غم ارزانی است
لیک آن درها نه لایق هر کسی است
بی‌خود ز خود است و با خدا همراه است

- (۱) اریکه‌ی پادشاهی، در این جا: **مجازاً** مقام و مرتبه
- (۲) رنج و سختی ← ..... و .....
- (۳) زیبایی حکایت یوسف به خاطر **ظاهر** او نیست بلکه از جهت **نیک رفتاری** (وست)
- (۴) **است** به قرینه‌ی **معنوی حذف** شده است. [زیرا با توجه به **معنی** جمله حضور آن را درک می‌کنیم]
- (۵) **حسن ظاهر** ..... اخلاق و رفتار خوب

در قرآن، قصه‌ها بسیار است و لکن قصه یوسف (ع) نیکوترین قصه‌هاست.

این قصه، **عجب‌ترین قصه** هاست؛ زیرا که در میان دو ضد جمع بود: هم **فِرْقَت** بود و هم **وُصَلت**؛ هم **مُخَنِت** بود، هم **شادی**؛ هم **راحت** بود، هم **آفت**؛ هم **وفا** بود، هم **جفا**؛ در **بدایت** بند و **چاه** بود، در **نهایت** **تخت و گاه** بود؛ پس چون در او این چندین اندوه و **طرب** بود، در **نهاد** خود شگفت و عجب بود.

در این جا شگفتی آور
شادمانی و آسایش

گفته‌اند «نیکوترین»، از بهر آن بود که یوسف **صدیق**، وفادار بود و یعقوب خود او را به صبر آموزگار بود، و زلیخا در عشق و درد او بی‌قرار بود، و اندوه و شادی در این قصه بسیار بود، و خبردهنده از او، **ملک جبار** بود.

در لغت: صاحب، در این جا خداوند
رفتار و منش

(۳) **قصه** حال یوسف را نیکو نه از **حُسن** صورت او گفت، بلکه از **حُسن سیرت** او گفت؛ زیرا که نیکو خو، بهتر هزار بار از نیکو رو؛ نبینی که یوسف را از روی نیکو، بند و زندان آمد و از خوی نیکو، امر و فرمان آمد؛ از روی نیکوش حبس و چاه آمد، و از خوی نیکوش تخت و گاه آمد.

(۵) **پادشاه عالم**، خبر که داد در این قصه، از **حُسن سیرت** او داد، نه از **حُسن صورت** او داد؛ تا اگر نتوانی که صورت خود را چون صورت او گردانی؛ باری، بتوانی که سیرت خود را چون سیرت او گردانی.

دستور پیامبر از جانب پروردگار
در اینجا: دست کم

آنکه گفتیم سیرتش نیکوترین سیرت‌ها بود، از بهر آنکه در **مقابله جفا**، وفا کرد و در **مقابله زشتی**، آستی کرد و در **مقابله لئیمی**، کریمی کرد.

برادران یوسف، چون او را **زیادت** نعمت دیدند، و یعقوب را بدو **میل و عنایت** دیدند، آهنگ **کید** و **مکر و عداوت** کردند تا مگر او را هلاک کنند و عالم از آثار وجود او پاک کنند. تدبیر برادران بر **خلاف تقدیر رحمان** آمد. **ملک تعالی** او را **دولت** بر **دولت** زیادت کرد و **مملکت** و **نبوت**، زیادت بر **زیادت** کرد، تا **عالمیان** بدانند که هرگز **کید کایدان** با **خواست خداوند** **غیب‌دان** برابر نیاید!

پدر رفتاری
دشمنی
مکاران
قابل مقابله نیست

تفسیر سوره یوسف (ع)، **احمد بن محمد بن زید طوسی**
چاه و جلال، نیک بختی، اقبال

۶۶- همه گزینیه‌ها به‌جز گزینۀ ... با بیت زیر قرابت مفهومی دارند.

- «گفتم زمان عشرت، دیدی که چون سرآمد / گفتم خموش حافظ، کاین غصه هم سرآید»
- (۱) روزگار طرب و نوبت غم می‌گذرد / ماتم و سور جهان زود ز هم می‌گذرد
(۲) غم از شادی بزاید شادی از غم / چه غم دارم که غیر از غم ندارم
(۳) روز شادی رفت زود و غم رسید / برنیاید دیر کاین هم بگذرد
(۴) صباح مستی و شام خمار می‌گذرد / خوشی و ناخوشی روزگار می‌گذرد

کارگاه متن پژوهی

قلمرو زبانی

- ۱ با توجه به متن درس، معادل معنایی کلمه های زیر را بنویسید.
دولت (.....) کریمی (.....) لئیمی (.....)
- ۲ کدام قسمت جمله زیر، حذف شده است؟ چگونه به نبود آن پی بردید؟
«نیکوخوا، بهتر هزار بار از نیکو رو.»
- ۳ در فارسی معیار و رایج، برخی واژه‌ها به دو شکل، تلفظ می‌شوند؛ نظیر «مهربان، مهربان». در گفتار عادی، از هر دو گونه تلفظی می‌توان استفاده کرد، اما در شعر، با توجه به وزن و آهنگ، باید تلفظ مناسب را انتخاب کرد.
■ در متن درس، **واژه‌های دو تلفظی** را بیابید.

قلمرو ادبی

- ۱ در بند ششم متن درس (این قصه عجیب‌ترین....)، کدام نوع از روابط معنایی واژه‌ها، بر زیبایی سخن افزوده است؟
- ۲ در جمله زیر، دو رکن اصلی تشبیه (مشبه و مشبه‌به) را مشخص کنید.
«قرآن مانند است به بهشت جاودان.»
- ۳ در عبارت زیر، کدام واژه‌ها «جناس» دارند؟
«در مقابله جفا، وفا کرد و در مقابله زشتی، آشتی کرد.»
- ۴ به واژه‌هایی که در پایان دو جمله بیابند و از نظر صامت‌ها و مصوت‌های پایانی، وزن یا هر دوی آنها هماهنگ باشند، کلمات «**مُسَجَّع**» و به آهنگ برخاسته از آنها «**سجع**» می‌گویند.
دو عبارت **مُسَجَّع** از متن درس بیابید و ارکان سجع را مشخص نمایید.

۶۷- کدام عبارت، فاقد «سجع» است؟

- ۱) ملک‌زاده‌ای را شنیدم که کوتاه بود و حقیر و دیگر برادران بلند و خوب روی.
- ۲) مال از بهر آسایش عمر است نه عمر از بهر گرد کردن مال.
- ۳) رعیت پلدان از مکاید ایشان مرعوب و لشکر سلطان مغلوب.
- ۴) نیک بخت آن که خورد و کشت و بدبخت آن که مرد و هشت.

قلمرو فکری

- ۱ به چه دلیل نویسنده معتقد است که: «مَثَلُ قرآن، مَثَلُ آب روان است.»؟
- ۲ کدام بخش از متن درس، به مفهوم آیه شریفه «و مَكْرُوا و مَكْرَالله و الله خیر الماکرین.» (آل عمران، آیه ۵۴) اشاره دارد؟
- ۳ هر یک از بیت‌های زیر، با کدام عبارت درس، ارتباط معنایی دارد؟

خدمت حق کن به هر مقام که باشی   خدمت مخلوق افتخار ندارد   عطار
صورت زیبایی ظاهر هیچ نیست   ای برادر، سیرت زیبا بیار   سعدی

۴ دربارهٔ ارتباط مفهومی دو عبارت زیر، توضیح دهید.

صبر کن، و لله اعلم بالصواب» ..... { «الصَّبْرُ مِفْتَاحُ الْفَرَجِ» .
..... آرد آرژورانه ..... } بردباری ← کشایش

۵

۶۸- واژه‌های کدام گزینه، همگی دو تلفظی هستند؟

- ۱) یادگار، استوار، آموزگار
- ۲) روزگار، کدخدا، زورمند
- ۳) رایگانی، مهرجو، روزمزد
- ۴) دودمان، مهربان، تندگو

۶۹- در کدام گزینه، نوع رابطهٔ گروه‌واژه‌ها، با بقیهٔ گزینه‌ها تفاوت دارد؟

- ۱) سودا و اندیشه، عشرت و خوش‌گذرانی
- ۲) محنت و اندوه، غنا و سرود
- ۳) طهارت و پاکی، ریش و زخمی
- ۴) غنی و مستغنی، حقیقت و مستحق

(۲) پیمان عشق تو ← پریدن از همه کس و ...

(۳) درد شیرین عشق < زیباییها و خوشیهای ریوی

(۴) فعل: شایسته است

(۱) یاد معشوق، هر زیبایی را در چشم عاشق بی ارزش می کند

ن..... : شکستن

ن..... : خوب و دلکش

(۵) هیچ ..... برای عاشق حقیقی ..... نیست

شعرخوانی بوی گل و ریحان ها

- ۱) وقتی ^{عاشق} دل سودایی، می رفت به بتان ها
 که ^{نعمه خوانی} نعره زدی بلبل، که جامه ^{ک: شکوفایی} دیدی گل
- ۲) تا عهد تو در بستم عهد همه بگفتم
 (تا خار غم عشقت ^{ک: من را در گیرد خود کرده است} آویخته در دامن
- ۳) بی ^{مدهوش} خوشبختم کردی، بوس گل و ریحان ها
 (با یاد تو افتادم از یاد برفت آنها)
- ۴) کوه نظری باشد رفتن به گلستان ها
 (چون عشق حرم باشد، سهل است بیابان ها)
- ۵) می گویم ^{۳ جمله} (بعد از من گویند به دوران ها)
 جاودانگی عشق و پنهان نمودن آن
 کلیات اشعار، غزلیات، سعدی

درک و دریافت

- تناسب های آوایی، برجسته ترین ویژگی این شعر است، هنگام خواندن شعر، آهنگ و موسیقی ویژه ای به گوش می رسد و سبب دلنشینی و شورانگیزی بیشتر می شود. با تقسیم بیت ها به پاره های موسیقایی، شعر را بازخوانی کنید.
- چرا این سروده، در ادب غنایی جا می گیرد؟

۷۰- عبارت «نیکوخو، بهتر هزار بار از نیکورو» با کدام گزینه قرابت ندارد؟

- صورت زیبای ظاهر هیچ نیست
- آب و رنگ صورت ظاهر دو روزی بیش نیست
- نه اندر صورت خوب است زیب مرد و نیکویی
- فلک از دور همی دیدش کی دانست او
- ای برادر سیرت زیبا بیار
- حسن اخلاق جمیل از روی زیبا بهتر است
- ولیکن در خوی خوب است خوبی مرد و در دانش
- که نه با صورت خوب است و نه با سیرت پاک

۷۱- عبارت «الصبر مفتاح الفرج» با همهٔ ابیات، به جز بیت ..... تناسب مفهومی دارد.

(۱) منشین ترش از گردش ایام که صبر	تلخ است ولیکن بر شیرین دارد
(۲) به صبر از بند گردد مرد رسته	که صبر آمد کلید بند بسته
(۳) من صبر بیش از این نتوانم ز روی او	چند احتمال کوه توان بود کاه را
(۴) هست مر هر صبر را آخر ظفر	هست روزی بعد هر تلخی شکر

ادبیات غنایی

تحلیل فصل و کوزه شاد

در این فصل متن‌های «مهر و وفا»، «جمال و کمال» و «بوی گل و ریحان‌ها» را خواندیم. همان‌گونه که دیدیم، موضوع این متن‌ها بیان عواطف و احساسات شاعر یا نویسنده دربارهٔ دوستی، محبت، عشق، شادی و برخی مفاهیم عمیق عرفانی است. به آثاری (شعر یا نثر) که چنین درون‌مایه‌ای دارند، «ادبیات غنایی» گفته می‌شود.

ادبیات غنایی، اشعار و متونی است که احساسات، عواطف شخصی، حالات عاشقانه و امید و آرزویی را بیان می‌کند. در ادبیات فارسی، موضوع‌های غنایی با مفاهیمی همچون: عشق، عرفان، مرثیه، مناجات و گلایه و شکایت، معمولاً در قالب‌های شعری غزل، مثنوی و رباعی و نیز در قالب نثر نوشته می‌شود.

۷۲- بیت «صورت زیبای ظاهر هیچ نیست ای برادر سیرت زیبا بیار» با کدام بیت قرابت مفهومی دارد؟

(۱) عاقبت گرگ زاده گرگ شود	گر چه با آدمی بزرگ شود
(۲) معنی مرد به از نقش که بر هیچ عدو	آن سواری که به نقش است نبینی ظفرش
(۳) راستی موجب رضای خداست	کس ندیدم که گم شد از ره راست
(۴) پرتو نیکان بگیرد هر که بنیادش بد است	تربیت نا اهل را چون گردکان بر گنبد است

۷۳- در کدام بیت «جهش ضمیر» صورت گرفته است؟

این زمان زان لطف اندک می‌کنم بسیار یاد
 که اسفندیارش بخت از کمند
 حدیث بی زبانان بشنو از نی
 به درویش و مسکین و محتاج داد

(۱) من که دائم سرگران بودن ز لطف اندک
 (۲) به تدبیر رستم درآید به بند
 (۳) زبانت درکش ای حافظ زمانی
 (۴) به یک هفته نقدش به تاراج داد

ادبیات پایدار

درس هشتم: در سایه سار نخل ولایت
 کارگاه متن پژوهی
 گنج حکمت: دیوار عدل
 درس نهم: غرث شیران
 کارگاه متن پژوهی
 شعرخوانی: باز این چه شورش است

۷۴- معنی مقابل کدام دو واژه کاملاً درست است؟

الف) مکاری: کسی که اسب و شتر و الاغ کرایه می‌دهد. (ب) ارتجالا: با فکر و اندیشه قبلی سخن گفتن
 ج) شهناز: دستگاه شور در موسیقی ایرانی (د) مسکر: چیزی که نوشیدن آن مستی آورد.
 (۱) ب - ج (۲) الف - ج (۳) الف - د (۴) ب - د

۷۵- در کدام عبارت نهاد و مسند درست انتخاب شده است؟

(۱) شامگاهان فصل دلتنگی آسمان است. (شامگاهان: نهاد - آسمان: مسند)
 (۲) در این شب اندوهبار نگاه‌ها به افق خیره شده بود. (این شب: نهاد - خیره: مسند)
 (۳) در دشت غمزده، سکوتی ابهام‌آمیز حکم فرما بود. (سکوتی ابهام‌آمیز: نهاد - حکم‌فرما: مسند)
 (۴) در چهره کودکان آثار شادی و نشاط پیدا نبود. (چهره کودکان: نهاد - شادی و نشاط: مسند)